Anu Koivuluoma
päällikkö, tuomioistuinten tuki ja yhteiskuntasuhteet

7.12.2022

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: VNS 13/2022 vp Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta

Tuomioistuinvirasto pitää selontekoa onnistuneena selvityksenä suomalaisen oikeudenhoidon nykytilasta, toimintaedellytyksistä ja kehityssuunnista. Tuomioistuinviraston edustajat ovat osallistuneet selonteon valmisteluun oikeusministeriön asettamissa työryhmissä.

Kuten selonteostakin ilmenee tuomioistuinlaitoksen ja koko oikeudenhoidon resursointi on jäänyt pahasti jälkeen toimintaympäristön muutoksessa. Asiamäärien kehitystä merkityksellisempää on ollut se, että käsiteltävät asiat ovat aikaisempaa laajempia ja vaativampia. Kehitys on johtanut tilanteeseen, jossa **tuomioistuinten käsittelyajat ovat pidentyneet jopa oikeusturvaa vaarantavalla tavalla ja jossa tuomioistuinlaitoksen henkilöstö on ylikuormittunut.**

Selonteon mukaan oikeudenhoidon toimintaedellytysten turvaamiseksi ja kohtuullisiin oikeudenhoidon tavoitteisiin pääsemiseksi tarvitaan yhteensä noin 1200 henkilötyövuotta vuoteen 2030 mennessä, mikä edellyttää oikeudenhoidon perusrahoituksen pysyvää lisäämistä keskimäärin 90 miljoonalla eurolla vuodessa. Tuomioistuinvirasto on toimittanut selonteon valmistelun aikana oikeusministeriölle laskelman tuomioistuinlaitoksen rahoitustarpeesta. **Pysyvän perusrahoituksen korotuksen tarve on henkilöstömenojen osalta noin 30 miljoonaa euroa vuosittain. Sen lisäksi ruuhkien purkamiseksi ja käsittelyaikojen lyhentämisen nopeuttamiseksi tuomioistuinlaitos tarvitsee noin kahdeksan miljoonan euron vuotuisen määräaikaisen lisärahoituksen vuosille 2023 - 2026**. Tuomioistuinlaitos on oikeusministeriön hallinnonalan suurin toimiala henkilöstön ja toimintamenomäärärahojen määrällä mitattuna.

Selonteossa esitetyssä rahoitustarpeessa on otettu huomioon hallinnonalan tuottavuuspotentiaalin hyödyntäminen, mutta ei henkilöstömenojen ohella keskeisten ICT- ja toimitilakulujen kasvamisesta aiheutuneita kuluja. **Tuomioistuinlaitoksen ICT- ja toimitilakulujen kasvaminen on katettava muulla tavoin kuin henkilöstövoimavaroja pienentämällä.**

Perusrahoituksen pysyvä lisäys mahdollistaisi käsittelyaikojen lyhentämisen. **Riittävän rahoituksen avulla sekä tuomioistuinlaitoksen sisäisin ja oikeudenhoidon toimijoiden yhteisin kehittämistoimin tuomioistuinlaitos sitoutuu tavoittelemaan nykyistä selvästi lyhyempiä käsittelyaikoja** (oikeudenhoidon selonteko, s. 26 - 27). Alkuvaiheessa tavoitteena on käsittelyaikojen lyhentäminen tasolle, jota voidaan pitää yhteiskunnan ja ihmisten tarpeisiin nähden kohtuullisena. Myöhemmin tavoitteita on syytä arvioida uudestaan ja pyrkiä vieläkin kunnianhimoisemmin tasolle, jota voidaan pitää aidosti hyvänä. Rahoituksen pysyvä lisäys mahdollistaa myös tuomioistuinlaitoksen henkilöstön työkuorman saattamisen kohtuulliselle tasolle sekä alan veto- ja pitovoiman kasvattamisen. Henkilöstön motivoimisen lisäksi kysymys on tuomioistuinlaitoksen houkuttelevuudesta työnantajana.

Tuomioistuinlaitoksen perusrahoituksen korottaminen mahdollistaisi **nykyistä vahvemman panostuksen toiminnan kehittämiseen tuomioistuimissa ja Tuomioistuinvirastossa.** Tuomioistuinviraston tehtävä on huolehtia tuomioistuinten yleisestä toiminnan kehittämisestä. Tuomioistuimet kehittävät jatkuvasti toimintaansa sekä sisäisesti että tuomioistuinten yhteisissä laatuhankkeissa. Työmenetelmien ja osaamisen kehittämisen ohella on panostettava sähköistä työskentelyä tukevien tietojärjestelmien jatkuvaan kehittämiseen.

Tuomioistuinten kaikki toiminta perustuu lakiin. Rahoituksen ja toiminnan sisäisen kehittämisen lisäksi **lainsäädännön tulee olla laadukasta ja ajantasaista ja siten selkeää, että se tukee tuomioistuinten sujuvaa ratkaisutoimintaa.** Selonteon mukaisesti tulisi toteuttaa toimenpiteet ainakin riita- ja rikosasioiden prosessilakien päivittämiseksi sekä arvioida tuomioistuinten kokoonpanosääntelyn muutostarpeet. Lisäksi lainsäädännön laadusta on huolehdittava yleisesti (ks. Oikeudenhoidon selonteko, s. 58 ja ministeriöiden tulevaisuuskatsaus, Valtioneuvoston julkaisuja 2022:58, s. 73 - 74).

Oikeudenhoidon rahoitusta arvioitaessa on hyvä huomata, että **oikeudenhoidon toimijoiden toimintamenot olivat vuonna 2021 yhteensä 795 miljoonaa euroa. Samana aikana toimijoiden vuosittaiset valtiolle tilitettävät tulokertymät olivat yhteensä noin 700 miljoonaa euroa.** Tuomioistuinten maksutulot olivat noin 45 miljoonaa euroa, minkä lisäksi tuomioistuimet antavat ulosottokelpoisia ratkaisuja ulosotolle perittäväksi ja valtiolle tilitettäväksi. (ks. selonteko s. 20)